

La Guerra de Submissió

Una mirada des de les Pitiüses

per Bartomeu Mestre i Sureda

Prèvia

Al llarg del 2014, sota el títol *Tricentenari 1714-2014*, el Principat de Catalunya va commemorar una efemèride identificada amb l'hipotètic final de la Guerra de Successió. La fita es fonamentà sobre un error, perquè el conflicte no acabà fins al juliol de 1715 quan es produeixen les capitulacions de Mallorca i d'Eivissa, darrers bastions de la Nació Catalana (per emprar la terminologia de l'època). La concepció dels organitzadors va ratificar l'esquartament que patim, d'ençà, precisament, dels Decrets de Nova Planta imposats per Felip V arran de l'extinció de l'estructura federal que compartíem. La guerra contra Felip V va ser del conjunt de la Nació Catalana i no només del Principat. Tot i ser greu el menysteniment dels comissaris dels actes oficials, encara ho va ser més l'oblit sistemàtic del transcendental paper dels valencians, mallorquins i eivissencs en la defensa de Barcelona.

És un insult ignorar les tropes de fusellers del general Basset, valencià, i oblidar els artillers eivissencs i mallorquins o els mariners que, des d'Alcúdia, Eivissa, Felanitx, Palma, Pollença o Sóller subministraren pólvora i farina a la resistència. La memòria d'aquells illencs, incorporats a la defensa de Barcelona, on molts moriren, reclama un reconeixement oficial a la solidaritat compromesa i el compromís solidari d'aquells mariners i artillers que, sense més eines que els rem i les veles i sense més recursos que el vent i la destresa, no només varen nodrir durant una dècada la ciutat de Barcelona, sinó que s'in-

corporaren amb coratge a defensar-la fins a la mort i es feren dignes d'una admiració popular que, encara ara, els ha estat furtada institucionalment.

Aquest article, elaborat sobre notes disperses i amb finalitat divulgativa, vol recordar i enaltir la participació eivissenca en una guerra que, a més de provocar-nos una reculada en tots els ordres (econòmic, cultural i social), va extingir-nos les estructures pròpies de govern bastides durant quasi mig mil·lenni, d'ençà de la conquesta de Guillem de Montgrí.

D'una guerra internacional a una de colonial

Les Pitiüses, durant la Guerra de Successió, vivien immerses en un conflicte social i econòmic que procedia d'anys enrere, a l'entorn de l'ús i l'explotació de les salines d'Eivissa i les de Formentera. La mala gestió de la principal riquesa natural de les dues illes afectava les condicions de vida de la població. La inestabilitat política es multiplicà amb una guerra que, tot i no tenir episodis bèl·lics directes en el territori, va provocar que, en el curs del conflicte (entre 1702 i 1715) hi haguessin 8 governadors. En tot cas, allò que més es pot destacar d'aquell període i, posteriorment, de les desafortunades conseqüències és el paral·lisme que, a diferència de Menorca, segueixen les Pitiüses amb l'illa de Mallorca al llarg d'aquella guerra de submissió.

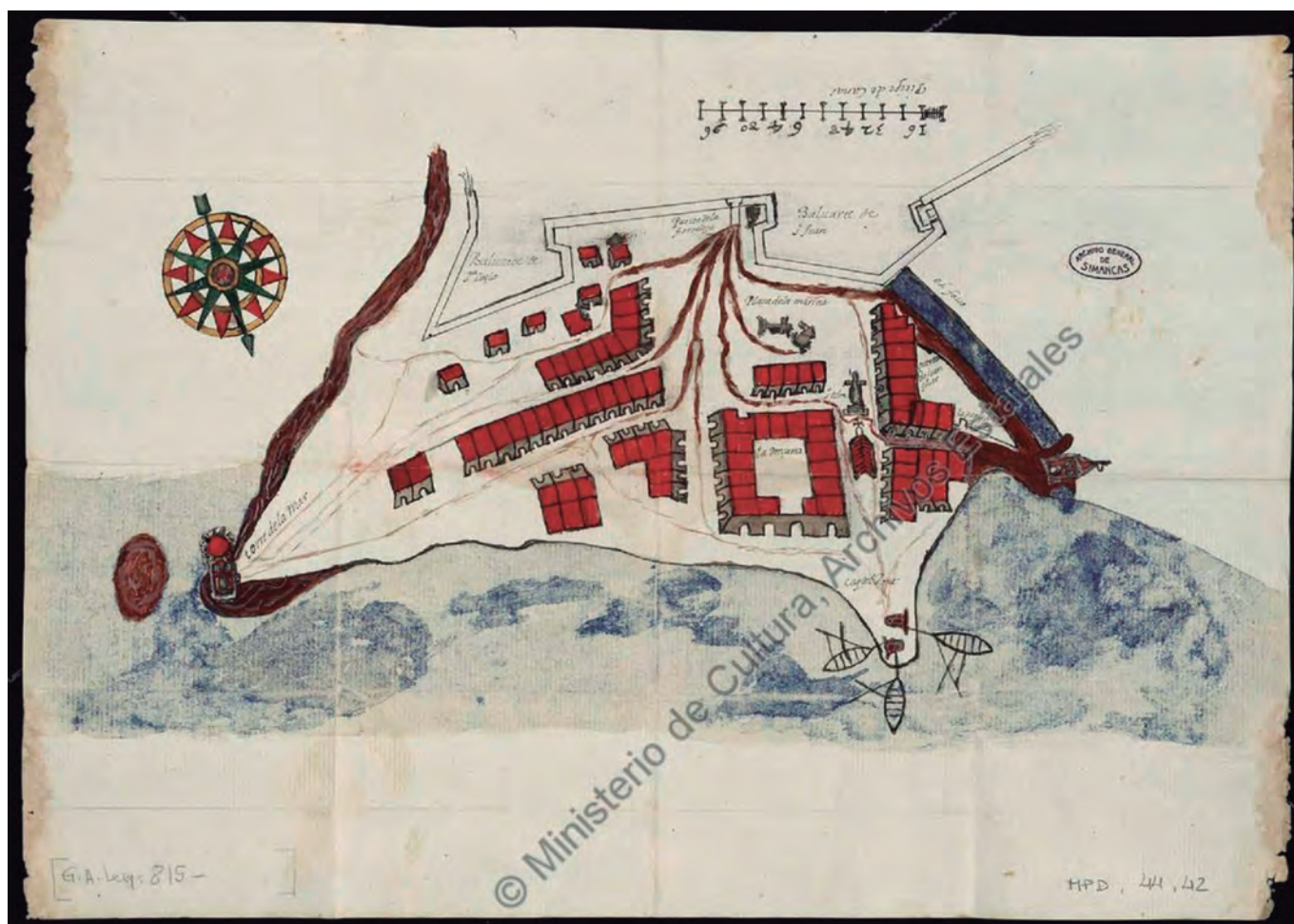
L'any 1700, a la mort de Carles II, *l'Embruixat*, va ser proclamat hereu dels diversos regnes d'Espanya Felip d'Anjou, nét del rei de

França Lluís XIV, *el Rei Sol*. Quan la reina vídua informa de la mort i reclama d'acceptar el designat, el Gran i General Consell difereix la decisió amb una resposta evasiva que deia que el Regne de Mallorca, annex a la Corona d'Aragó, devia concloure allò que disposàs Catalunya. La població en general, especialment els menestrals i els pagesos, no era partidària d'un rei francès. Als vells cançoners apareix, localitzada a Eivissa, una cançó de l'època, aparentment innocent, que s'usava per exorcitzar la rampa als infants:

*Rampa, rampa,
vés a França,
i mata el rei.
Porta'm sa pell
i en farem un vestidet
de punxetes de cepell.*

Malgrat les poques simpaties populars, el Gran i General Consell acceptà la proclamació del primer borbó, que seria Felip IV d'Aragó i V de Castella. En veure la concentració de poder entre França i Espanya, Anglaterra i Holanda establiren una gran aliança i varen promoure la candidatura de l'arxiduc Carles d'Àustria, segon fill de l'emperador, i amb drets dinàstics en la mateixa línia de parentiu amb Carles II que l'aspirant francès. Arreu d'Europa (fins i tot amb epígons a Amèrica i Àsia), esclatà una guerra de dimensions internacionals.

L'any 1705, en veure els incompliments del borbó de respectar els furs i els privilegis, un grup de vi-

Plànol de la vila d'Eivissa de devers 1715, any en què finalitzà la Guerra de Successió (extret de l'Arxiu de Simancas).

gatans varen establir amb els anglesos el Pacte de Gènova, amb el compromís d'aixecar-se contra Felip V a canvi de garantir els drets històrics. Aquell mateix any, el País Valencià i el Principat proclamaren Carles III com el seu rei. El 19 de setembre de 1706, la flota aliada es plantà davant d'Eivissa i, sense cap resistència i de bon grat, els jurats acceptaren el nou monarca. Una setmana després, l'esquadra anglo-holandesa aniria cap a Palma, on la població va acabar amb un tímid intent de resistència dels soldats felipistes. El mes d'octubre, gràcies a una revolta popular, Menorca completaria el mapa i tots els territoris de la Corona d'Aragó tindrien per rei Carles III d'Àustria.

Això no obstant, la desfeta començà aviat. El gener de 1707 cauria Menorca i, a partir de la batalla d'Almansa del mes d'abril, Aragó i València es varen sotmetre i patiren els primers Decrets de Nova

Planta dictats per Felip V. Arran de la caiguda d'Alacant, a la primavera de 1709, les tropes angleses que havien defensat aquella ciutat anaren cap a Menorca, ja ocupada per Anglaterra, mentre que centenars de maulets fugitius s'instal·laren a Eivissa i Mallorca.

L'any 1711, arran de la mort de l'emperador, Carles III va haver d'assumir la corona d'Àustria i abandonà Barcelona. Aleshores, Anglaterra va veure que el risc de concentració de poder canviava i aprofità la feblesa de Lluís XIV, amb una França amb la tresoreria molt afectada per la guerra, per proposar negociacions de pau. L'objectiu, a l'esquena del Pacte de Gènova amb els catalans, i de la gran aliança, era obtenir millores substancials com el comerç amb Amèrica i el reconeixement de la possessió de Gibraltar i de Menorca. En assabentar-se de les pretensions angleses, el dia 29 de novembre de 1712 el

marquès de Montenegro protestà a l'emperador en un escrit que recordava el jurament de mantenir «la unión de los reinos y la inseparabilidad de Aragón, Valencia, Mallorca, Menorca e Ibiza». Tanmateix, Anglaterra i França continuaren les converses que desembocaren en el Tractat d'Utrecht, amb el reconeixement de Felip V i amb la signatura del conveni d'evacuació de març de 1713. Cal parar esment a l'article IX: «I respecte que els plenipotenciaris de La seva Majestat Cesària han insistit per aconseguir abans de l'evacuació que es mantinguin els Privilegis als catalans i als súbdits i habitants de les illes de Mallorca i Eivissa, i que per part de França i els seus aliats s'ha remès a la conclusió de la pau propera aquest negoci a totes les seves parts, La seva Majestat Britànica ha fet una reiterada declaració que emprarà els seus més eficaços oficis, on sigui necessari, perquè d'ara en-

Els canvis polítics i monàrquics també es reflecteixen en la cartografia. A dalt, fragment d'un mapa de la Península Ibèrica on apareixen les Pitiüses i, just a sota, la imatge de Carles III.

davant els catalans i els súbdits i habitants d'aquestes illes puguin gaudir dels seus privilegis, amb la qual cosa els referits plenipotenciàries cesaris s'han tranquil·litzat respecte també que el rei Cristianíssim ha fet declarar pels seus plenipotenciàries que concorrerà a la mateixa finalitat». Felip V mai no atendria el compromís subscrit pel seu avi i els anglesos no el defensarien amb prou energia.

Alguns historiadors sostenen que la Guerra de Successió acabà a Utrecht i que, després, va continuar com una guerra civil espanyola. És un greu error historiogràfic, perquè si bé es pot acceptar que el caràcter internacional del conflicte bèl·lic es va reduir, no es pot dir que esdevingués un conflicte civil, perquè els enfrontats no eren connacionals. El que vindria seria una guerra d'ocupació (així l'anomena la historiadora Eva Serra) de tipus colonial, quan Castella (amb el suport de l'exèrcit francès) va subjugar la Nació Catalana. Tant els atacants com els defensors tenien ben clara la pertinença a uns pobles més que definits, amb la seva llengua i les seves institucions.

Viurem lliures o morirem (juliol de 1713 – juliol de 1715)

Després del Tractat d'Utrecht, el dia 22 de juny de 1713 se signà el Conveni de l'Hospitalet, orientat a establir els mecanismes d'evacuació de les tropes imperials. Segons l'acord, abandonarien Barcelona el dia 15 de juliol i, després, sense data concreta, Tarragona, Mallorca i Eivissa. Això no obstant, el mateix mes es convocà a Barcelona la Junta dels Tres Comuns (integrada per la Diputació, el Consell de Cent i el Braç Militar), amb invitació a dos representants del Gran i General Consell del Regne de Mallorca, que no hi arribarien. Després de llargues deliberacions, en veure la nul·la possibilitat d'obtenir el manteniment dels privilegis, s'acordà continuar la guerra a ultrança. Manuel de Ferrer i Sitges, del Braç Militar, va concloure: «[...] quede desengañada la presunción de los ministros de Madrid, pues vean nuestro Valor, y experimenten que no ha decaído ni el Espíritu, ni el Honor de la Nación Catalana».

A Palma, els Jurats del Gran i General Consell s'afegiren a la reso-

lució del Consell de Cent i es varen comprometre a continuar la guerra i a col·laborar en la defensa de Barcelona. El mes de juliol de 1713 començaria el setge de la ciutat que constituiria un acte històric de resistència fins al punt que Winston Churchill, el dia 18 de juny de 1940, davant dels bombardejos alemanys, encara el posaria d'exemple a imitar: «I believe our countrymen will show themselves capable of standing up to it, like the brave men of Barcelona».

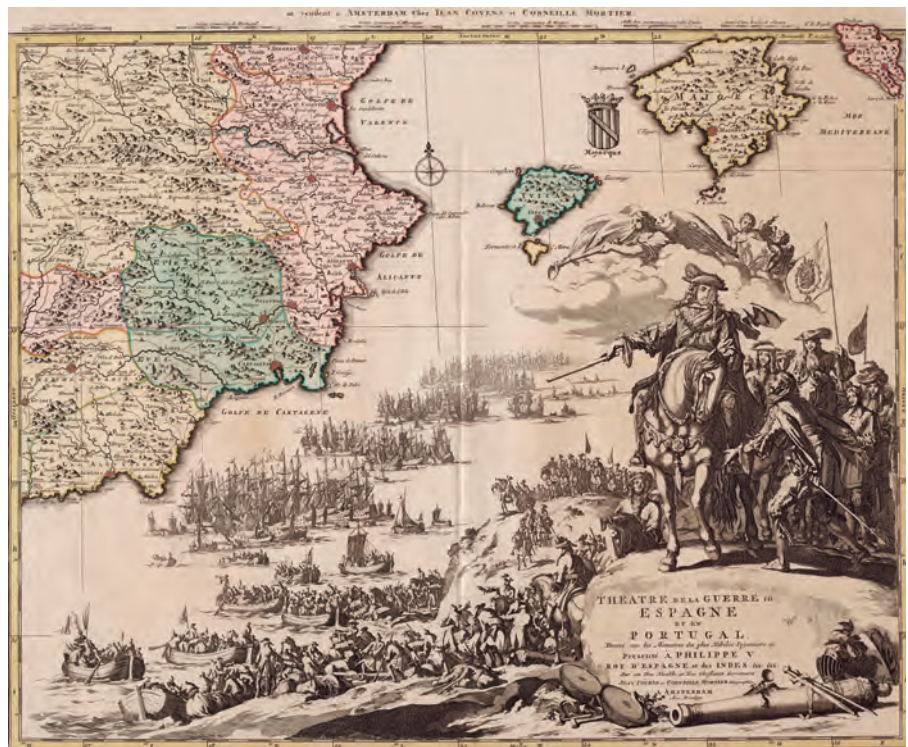
Va ser precisament en el setge de Barcelona on els eivissencs i els mallorquins jugaren un paper clau. D'una banda, amb la implicació dels artillers procedents de l'Escola d'Artilleria de la Universitat de Mallorca i, de l'altra, amb la intenció dels mariners illencs. Les barques del bou, principalment d'Eivissa, d'Alcúdia, de Felanitx, de Palma, de Pollença i de Sóller, sovintejaven tant que els barcelonins, en veure arribar a port les naus, carregades de pólvora, d'armes i de teies, però també de farina, de vi, de llegums i d'altres productes bàsics, feren popular la dita: «Pólvora i farina; arriba el rebost de Mallorca!». Ferran Soldevila, a la seva *Història de Catalunya*, s'hi refereix així: «Mallorca i Eivissa, que seguien sota la sobirania de l'emperador, apareixeran, mentre duri la lluita, estretament unides a Catalunya, [...] fornint, constantment i generosament, queviures i municions als barcelonins assetjats, fins al punt que d'elles va rebre Barcelona el principal i gairebé únic sosteniment».

Francesc de Castellví, historiadore i cronista contemporani als fets, explica que entre els materials que els eivissencs aportaven a Barcelona destacava la llenya. També es refereix al permís especial que Eivissa va rebre del marquès de Rubí: «[...] dio permiso a los naturales de Ibiza de armar en corso, pacientes de haber sufrido el perjuicio que los armadores franceses y españoles habían ejecutado sobre sus barcos. Valió tanto esta disposición que todo el tiempo que duró la defensa de Barcelona hicieron considerables

presas de embarcacions de las Dos Coronas, y condujeron muchos víveres, despreciando los peligros. Renació el coraje en los isleños que superaban continuos riesgos que tal vez a muchos hubieran atemorizado, condenando la infelicidad de aquel tiempo a la horca o al remo de las galeras a cuantos cogían».

Una altra notícia relacionada amb Eivissa apareix en ple setge de Barcelona: «[...] por unos papeles encontrados en una galeota ibizenca apresada ha venido en conocimiento de que el pueblo de Ibiza estaba dispuesto á tomar las armas contra la pequeña guarnición que los enemigos tienen todavía para aclamar al Rey [...] ha parecido conveniente embarcar 300 infantes, dexándose ver delante de Mallorca y después delante de Iviza, pidan la obediencia, pudiendo suceder muy naturalmente que los moradores de entrambas islas se hagan dueños de los puertos que tienen los Enemigos, y que aclamen al Rey». Amb aquesta informació, Felip V ordenà intimidar el marquès de Rubí. El mes d'agost de 1713, cinc grans naus borbòniques es plantaren davant Palma, però la població no només no es va aixecar com pretenien els felipistes, sinó que s'apressà a la defensa. Vist el fracàs i atesa la resposta de Rubí, les naus es retiraren sense passar per Eivissa.

Foren molts els patrons i els mariners que, en la seva tasca d'intendència als barcelonins, perderen les seves hisendes i, en més d'un cas, les vides. Hi ha moltes informacions documentades de la participació eivissenca. El mes d'octubre de 1713, s'esmenta el vaixell *Sant Iusepet*, propietat d'un canonge eivissenc, integrant d'una petita flota. Abans, el mes de juliol, apareix el *Sant Josep*, que disposava de 20 canons, i el nom, Guillem, del seu capità eivissenc. El dia 1 de juliol de 1714, de més de 60 vaixells que partiren, només n'arribaren 20 a Barcelona. La resta foren enfonsats o capturats per l'armada francesa a l'alçada del cap del Llobregat en el curs de violents combats. Els que no morien en els enfrontaments marítims eren condemnats a galeres de per vida i

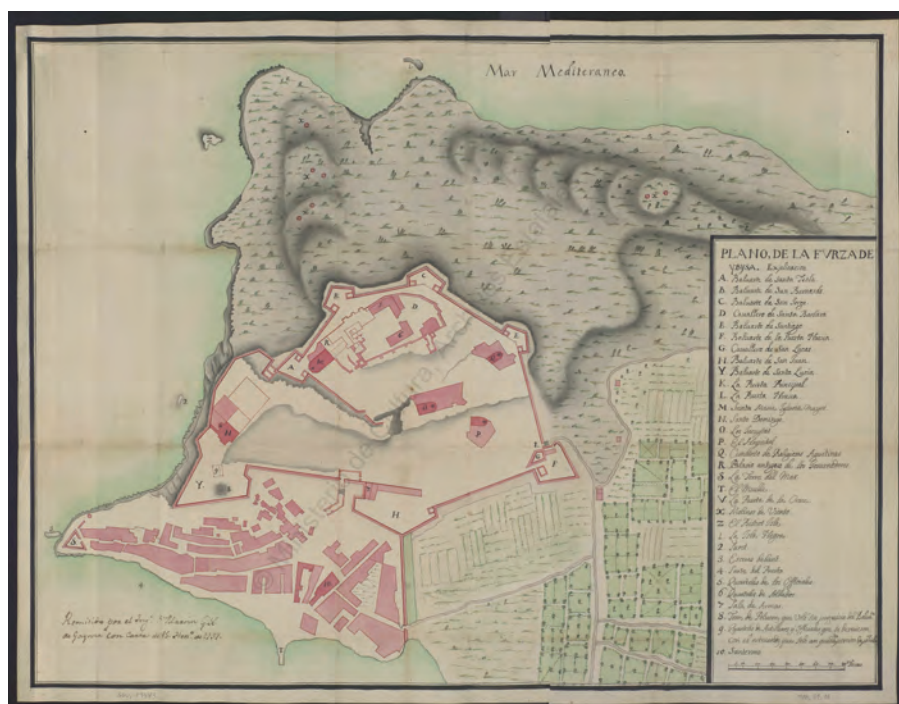
Els mapes també patiren la subjugació i demostren fins a quin punt es va voler esclafar i substituir la història. El gravat original que mostrava Carles III (pàgina anterior) va originar una nova edició amb la figura de Felip V.

amb impossibilitat de tornar mai a les seves illes. No tot eren derrotes. El dia 21 de juliol de 1714, un galiot eivissenc que tornava de Barcelona apressà una gran galera borbònica, amb 220 homes, moltes de municions i 12.000 pesos amb la paga de dues guarnicions dels assetjadors. La crònica descriu la captura, «després de un reñido abordaje en que llegó a teñirse la mar de la sangre que caía por los corredores».

El *Diari del Setge* aporta moltes més informacions referides als artillers illencs, a les ordres de Joan Baptista Basset, el general maulet valencià. Els artillers destacaren per les seves habilitats. Hi ha molts de documents que asseguruen que obraren meravelles en la defensa de Barcelona fins al darrer dia. Preparaven l'artilleria de manera estratègica i diligent, disparaven tres o quatre vegades i, abans que els felipistes poguessin determinar la procedència exacta de les bombes, traslladaven els morters i els canons per canviar de posició i tornar a disparar. Un dels fets que més corprenia el poble de Barcelona era que, quan un mallorquí o un eivissenc

senc moria en combat, era enterrat amb honors pels companys, però feta la cerimònia no parlaven més dels morts. Quan, de nit, intuïen que les tropes borbòniques volien avançar les trinxeres, els valencians amollaven focs artificials que il·luminaven les línies enemigues i els illencs les bombardejaven. Manifestaven estar en condicions de contenir els invasors mentre aquests no superassin els defensors en una proporció de tres a cinc vegades. Els dietaris de guerra dels felipistes són clars: «De cada veinte disparos al menos dieciséis hacían explosión a la altura debida para obtener mayor eficacia mediante unas espoletas a tiempos hechas con tubos de madera». El llibre *Histoire de la dernière révolte des catalans* confirma que les espoletes de les bombes eren curtes per rebentar abans de tocar en terra i que això feia molt més mal als assetjadors.

El juliol de 1714 el duc de Berwick agafà el comandament del setge, amb la incorporació d'un nou exèrcit enviat per Lluís XIV. Les instruccions de Felip V quant al que calia fer eren contundents: «La

Plànol de la vila d'Eivissa, de 1737.

gente de Barcelona no compone los únicos rebeldes a quienes tengo que hacer entrar en el cumplimiento de su deber: Cataluña está llena de desgraciados con las armas en las manos; los habitantes de Cardona se han procurado cuanto necesitan para defenderse; toda la isla de Mallorca está en armas; Palma y Alcudia son dos plazas a las cuales se tendrá que atacar, y hasta la pequeña isla de Ibiza quiere sostener su levantamiento. Si los barceloneses, que son los autores de esta rebelión, obtienen la restitución de todos lo bienes que les pertenecen, y la defensa obstinada que han hecho contra un ejército tan formidable como el que vos mandáis no es severamente castigada, todos los otros rebeldes estimarán que no arriesgan nada al defenderse, cuando un severo castigo serviría de ejemplo a los otros». És comprensible la bandera negra, indicadora de resistència fins a la mort, que exhibien els defensors.

Just dos dies abans de caure Barcelona, el *Diari del Setge* diu: «Diumenge 9 de setembre de 1714. Ara que ja en teníem manca tan greu, dues fragates de Mallorca han arribat ben carregades de pólvora, just a temps per mantenir la lluita».

Aquelles dues naus foren el darrer viatge. Després de descarregar els queviures, els 54 illencs que arribaren es posaren al costat dels altres fusellers i artillers per lluitar, a carn, fins al final. Francesc Costa, descrit com «el més hàbil artiller conegut en aquest segle», en caure Barcelona, va rebre dels francesos la proposta d'incorporar-se al seu exèrcit i li oferien 4 doblons al dia. Ell va refusar la sol·licitud i, per evitar ser víctima de la repressió, va embarcar-se de manera clandestina. Algunes fonts diuen que va anar a Nàpols, però d'altres que va anar a Eivissa i, en caure el Regne de Mallorca, s'exilià. Cal dir que, a Viena, alguns mallorquins i eivissencs declaraven ser de Barcelona, possiblement per tal de gaudir de la pensió que l'emperador concedí als defensors de la ciutat.

Un episodi a destacar, previ a la caiguda de la ciutat, es va produir el mes d'agost de 1714. Conscient el virrei Rubí que Barcelona ja no resistiria sense aliances exteriors, reactivà un projecte rebutjat cinc anys abans que consistia en la cessió de les illes de Mallorca i d'Eivissa als anglesos, que ja ocupaven Menorca, si els britànics s'incorporaven a la defensa de la ciutat comtal. El *quid*

pro quo pretenia la salvació del Principat. Quan Joan Francesc de Verneda, amb el vistiplau de Rubí i comissionat secret de l'emperador Carles d'Àustria, va exposar el projecte, la Junta de Barcelona el va rebutjar per entendre que la cessió de territori a canvi de protecció constituïa una indignitat. La proposta s'escampà arreu. En dona prova un document del general britànic comte de Peterborough quan escriu que «els mallorquins van demanar la protecció del rei de la Gran Bretanya, no volent assumir l'esclavitud que patirien dels espanyols». Aquest informe alertà i alterà Felip V. El cas obligà que un enviat britànic, Matthew Prior, hagués d'explicar al govern francès que «no tenia fonament que Jordi I hagués ofert als mallorquins lliurar-se a Anglaterra ni que serien protegits si així ho decidien».

Un intent similar es repetí el mes següent. El dia 18 de setembre de 1714, el mateix dia que capitulava Cardona, Felip Ferran de Sacirera, sense saber que Barcelona ja havia caigut una setmana abans, s'entrevistà amb Jordi I a Holanda i demanà la intervenció anglesa «para que sea unida Cataluña a la Casa de Austria y cuando eso no se pueda lograr; que Cataluña con las islas de Mallorca y Ibiza, sea erigida en República, ya que por los susodichos medios se halla la justicia mantenida, los Reinos de Aragón y Valencia restablecidos en los privilegios de que están privados por la paz de Utrecht y Cataluña librada de ser un eterno monumento de su desgraciada fidelidad».

Mallorca i les Pitiüses; el darrer bastió

Caigudes Barcelona i Cardona, semblava immediata la rendició de Mallorca i d'Eivissa. El marquès de Rubí refusà totes les amenaces de rendició, perquè entenia que només amb la resistència es podrien obtenir unes honorables capitulacions. El mes d'octubre, Felip V encarrega a Berwick, el dirigent de la conquesta de Barcelona, la invasió de Mallorca i Eivissa, però Berwick al·lega problemes de salut i reco-

mana traslladar la petició a D'Asfeld. El dia 4 de novembre, Berwick remet un informe a Felip v en què detalla com s'hauria d'enllestir l'expedició, amb descripció de les tropes i les armes necessàries, els punts de desembarcament i la ruta a seguir. Estableix que el primer objectiu ha de ser Alcúdia, més fàcil de prendre, perquè afeblirà la resistència de Palma. Adverteix que primer cal sotmetre Mallorca i després Eivissa, perquè Vila és gairebé inexpugnable.

En línia amb aquestes recomanacions, el dia 18 de gener de 1715 Felip v remet a D'Asfeld les instruccions que haurà d'observar l'expedició. Destaca la intenció destructiva que embolica tot el document. Adverteix que qualsevol població «que se mantuviere en defensa, será quemada y deshecha hasta los cimientos, y toda la gente que se encontrare dentro será ahorcada». Detalla la metodologia a seguir: «Circunvalada la Plaza se llamará al Comandante de ella para que se le de a entender, y a toda la guarnición y Pueblos, así en voz como por edictos impreso y repartidos a todos en el mayor número que fuere posible, que si dentro de dos días no rinde la Plaza se ahorcarán, y a toda la guarnición se pasará a cuchillo sin remisión, y se abandonará la Villa y su Pueblo al saqueo. [...] Pasados estos dos días sin que se rinda la Plaza a la obediencia del Rey debajo de estas condiciones, se abrirá la trinchera, y formará el sitio de manera de con los más vivos y rigurosos esfuerzos se pueda reducir y castigar conforme a lo mandado en al Artículo antecedente, a fin que sirva de ejemplar a la de Palma».

El mes de gener de 1715 el marquès de Rubí ja sabia que D'Asfeld estava organitzant una gran flota a Barcelona i es dedicà a activar les defenses de Cabrera, Mallorca, Formentera i Eivissa, revisar els mecanismes de vigilància de les torres i procurar mantenir la moral de la població. El dia 11 de febrer de 1715, procedent de Nàpols, arriba a Palma Manuel Desvalls i és designat per Rubí com a governador d'Ei-

vissa, cap a on parteix el mateix dia. Paradoxalment, el qui havia estat el governador de Cardona, com a darrer bastió de la resistència del Principat, seria igualment governador del darrer bastió del Regne de Mallorca.

El dia 20 de març, el comte d'Stair, ambaixador d'Anglaterra a París, proposà a Lluís xiv l'inici de converses per assolir un tractat de pau i evitar la invasió de Mallorca. El rei de França va designar com a negociador plenipotenciari el marquès de Torcy, però va sol·licitar del seu nét, Felip v, un poder de representació i reclamà que Stair aportàs també un apoderament de l'emperador, ja que per signar un tractat que afectava Espanya i Àustria, tant França com Anglaterra necessitaven obtenir-ne la delegació. El dia 2 d'abril, Felip v concedeix el poder, tot i no amagar les vertaderes intencions: «haviendo entendido por el Rey Christianisimo, mi Soberano y mi Abuelo, haversele propuesto quererse sugetar a mi Dominio, y Vasallage los Mallorquines antes de experimentar el castigo que los amenaza, para reducirlos por la fuerza, y atendiendo a lo que Su Magd. Xpmâ puede interesarse en que Vasallos mios, aunque reveldes, no experimenten su total exterminio, y ruyna, hè resuelto se suspenda por aora el justo castigo que tan merecido tienen los naturales y Pueblos de las islas de Mallorca, y de Ybiza, y que tan próximo debían experimentar».

El poder a favor d'Stair de l'emperador va arribar a París el dia 14 d'abril, però Torcy, amb intencions dilatòries, va reclamar també un segon poder de Jordi i que no arribaria fins al dia 17 de maig. Aleshores, amb les autoritzacions de França i Espanya a favor de Torcy i d'Àustria i Anglaterra a favor d'Stair, començaren les converses. Com a qüestió prèvia, es va pactar una suspensió de qualsevol iniciativa militar. Torcy es va comprometre a no atacar les Illes i, a canvi, exigí que l'emperador no enviàs cap suport militar a Mallorca i a Eivissa mentre duràs la negociació. Stair acceptà i presentà una proposta de

A dalt, Manuel Desvalls, últim governador de Cardona i darrer governador de les Pitiüses, en un gravat a Viena quan va fer els 100 anys.

tractat amb 23 articles que l'emperador ja havia validat. Els tres primers punts reclamaven una amnistia general per a la població, els militars i els clergues. El quart demanava que tots els privilegis, franquícies i drets de Mallorca i Eivissa fossin respectats. El dia 30 de maig, Torcy comunicà a Stair que Lluís xiv havia instat per carta a Felip v a l'acceptació de l'acord. Stair, el dia 1 de juny, escrivia satisfet a Londres i a Viena que el Tractat de París era qüestió de dies. Cansat d'esperar resposta, el dia 23 de juny reclamà la signatura promesa i la resposta de Torcy va ser que les tropes felipistes ja havien desembarcat a Mallorca. L'engany era evident. Felip v havia comunicat en privat a Lluís xiv: «Rechazar la pretensión de Privilegios para los Mallorquines, siendo así que no moverán alguna distinción de los Catalanes, siendo iguales en la felonía». Al temps, sol·licità permís per ordenar l'atac ja que li era molt costós mantenir les tropes a l'espera a Barcelona. Lluís xiv va donar el vistiplau: «Lo único que puedo aconsejaros es que examinéis bien el estado de vuestras fuerzas». El ministre francès de guerra havia confirmat l'acció: «[...] ya sabréis por

A dalt, Carles III de Catalunya i Aragó.

las cartas del señor marqués de Torcy que el Rey consiente sin pena la ejecución de la empresa de Mallorca, no obstante la negociación entablada».

El dia 11 de juny de 1715 partiren de Barcelona les tropes navals: vint-i-dues naus del rei, dotades de 8.000 soldats professionals, més 202 vaixells contractats a sou i altres 224 barques (xabecs, galeres...). En total, més de 440 embarcacions, amb 40 batallons d'infanteria, 48 esquadres de cavalleria amb artillers i dragons per transportar 29.900 homes, ordenats en tres divisions, amb 2.800 cavalls i més de mil canons. Aquell exèrcit resultava gairebé el doble del que havia assetjat Barcelona el setembre anterior. El dia 15 de juny desembarcaren a cala Llonga i, després d'un desigual enfrontament, les tropes del general D'Asfeld assetjaren i reteren Alcúdia per continuar cap a Palma.

El comandant militar anglès de Menorca, George Forbes, va acudir el dia 24 de juny a Binissalem per entrevistar-se amb D'Asfeld. Forbes protestà per haver desembarcat sense esperar el resultat de les converses de París i amenaçà de fer intervenir la flota anglesa. Tot i que D'Asfeld rebutjà els avisos, finalment serien decisius per tal de reduir les pretensions inicials d'extermi. La carta de D'Asfeld a Felip V explicà l'entrevista: «[...] me hizo entender que la escuadra inglesa, que se aguardaba de un día

para otro, podría oponerse a la toma de Palma. [...] que no podía dejar de tomar el partido de la Inglaterra y de su Rey, que no podía dejar de hallar muy malo que el rey de España no haya querido acabar este negocio por su mediación sin valerse de la fuerza».

Aquell mateix dia, a Palma, el Gran i General Consell va designar un grup de persones per tal de redactar una proposta de capitulacions. Això no obstant, el dia 28 de juny, Rubí, com explicaria després ja a l'exili, «[...] para que el caballero D'Asfeld reflectase sobre el brio de las tropas que había de atacar y por este medio sacar más honrosas capitulaciones», va ordenar una sortida de la ciutat de la seva cavalleria per atacar l'exèrcit felipista. L'atac va ocasionar més de 400 baixes, entre morts i presoners, a les tropes borbòniques i una seixantena a les de Rubí, però l'objectiu va ser assolit: «Después de este suceso minoró el caballero D'Asfeld el ardor con que había respondido e insinuó a milord Forbes que condescendería en conceder una ventajosa capitulación».

Després d'entrevistar-se de nou amb Forbes, la següent carta de D'Asfeld a Felip V confirma el canvi d'actitud: «Me parece conveniente que se les pudiera otorgar algunos de sus privilegios. Con esto podría ahorrarse mucho, así de gasto, como efusión de sangre. Todo lo que se reduce por la fuerza no se conserva que con ella misma. Debe hacerse grande diferencia entre este País y el Reino de Valencia y Cataluña [...] y que no se propongan a los isleños condiciones muy fuertes, porque no hay mayor seguridad por los príncipes que la devoción de sus vasallos». Del paper determinant de Forbes per a capgirar les ordres de castigar «a saco y cuchillo» la ciutat de Palma, en donaria prova la protesta airada que, el 22 de juliol, Felip V faria al rei d'Anglaterra en «[...] pedir público reparo con el más ejemplar y manifiesto castigo de ambos [Stair i Forbes]».

En qualsevol cas, la nova disposició de D'Asfeld va ser aprofitada per Rubí, conscient que era impos-

sible resistir un setge. El dia 30 de juny convocà el Gran i General Consell i, sense cap oposició, s'aprovà la proposta de capitulacions que havia ordenat redactar. El mateix dia es feren arribar a D'Asfeld. El dia 2 de juliol de 1715, entraren per la porta de Jesús de Palma dos oficials borbònics. Anaren al Palau Reial a lliurar la resposta a les capitulacions que D'Asfeld havia signat aquell mateix dia a «Campo delante de Palma». Si bé es diferia la salvaguarda dels furs i privilegis del Regne a la voluntat de Felip V, s'acceptaren la majoria de les propostes. Concedien una amnistia general, garantien els béns de la població, es permetria la sortida de tothom que volgués partir, les guarnicions sortirien amb honor, banderes alçades i a tocs de tambor per dirigir-se cap a Sardenya... L'article 12, establia: «Que luego de convenida y firmada la capitulación, se enviará orden al gobernador de Ibiza para que salga con los oficiales y soldados de aquella guarnición para venirse a incorporar con estas tropas y seguir la misma marcha».

El dia 5 de juliol, procedent de Palma, va arribar a Eivissa una guarnició borbònica, comandada per Daniel O'Sullivan Bear, com a nou governador de les Pitiüses. El mateix dia, en el curs d'una recepció als nous caps, Eivissa reconeixia Felip V. El dia 8, el marquès de Rubí abandonava Mallorca en la nau de Forbes cap a Menorca i, posteriorment, cap a Sardenya. Desvalls no arribà amb les tropes d'Eivissa fins al dia 12 a Palma, des d'on partí el mateix dia cap a l'exili a Viena, on va viure protegit per l'emperador i on moriria als 100 anys d'edat. El dia abans de partir, l'11 de juliol de 1715, es lliuraren les claus de Palma a D'Asfeld. La Guerra de Successió, ara sí, havia acabat.

De la presa a la represa!

És sabut que el que segueix a les guerres no sol ser mai la pau. Les capitulacions concedides foren profanades. L'amnistia no va impedir la repressió. El perdó promès va transformar-se en persecucions, empresonaments, desterraments i

execucions públiques. Els guanyadors s'ho feren tot seu: l'educació, la justícia, l'economia, les institucions... Els efectes es manifestaren per les vies clàssiques habituals de la colonització. Els cronistes vencedors imposaren una història oficial que, d'aleshores ençà, s'estudià a les escoles. Els legisladors dictaran lleis injustes que provocaran indefensió per anul·lar els mecanismes d'emparedament dels drets dels vençuts. Els gestors econòmics instruiran l'espoliació dels recursos naturals i financers amb sistemes tributaris abusius que provocaran l'empobriement de la població. Finalment, els militars practicaran represàlies amb impunitat i a discreció. Segurament el pitjor dels efectes va ser la desmemòria. Tal com va dir Àngel Guimerà, la llengua i la història són els dos botins més preuats per sotmetre un poble. Coincidint amb el desembarcament de D'Às-feld a les costes de Felanitx, el Consejo de Castilla elaborava les pautes del nou govern que s'havia d'establir: «[...] mandando que en todas las escuelas de primeras letras y de gramática no se permitan libros en lengua catalana, escribir y hablar en ella y que la doctrina sea en castellano», però aquell document aporta una instrucció més contundent: «No se deben elegir medios flacos, sino los más robustos y seguros, borrándoles de la memoria a los Catalanes todo aquello que pueda conformarse con sus antiguas abolidas constituciones, usáticos, fueros y costumbres».

Una de les mesures concretes més immediates de la presa de les Pitiüses va ser la confiscació, per part de Felip V, de les salines, la font més important d'ingressos per a la subsistència d'Eivissa i Formentera. Com a irònic complement a aquella espoliació directa, el primer de la tirallonga d'imposts que es varen decretar va ser el de la sal. A banda d'aquesta afectació particular, el conjunt de la Nació Catalana va patir greus conseqüències d'aquella guerra, molt especialment a partir de l'aplicació dels Decrets de Nova Planta dictats per Felip V. El Principat de Catalunya, Aragó,

València i el Regne de Mallorca varen perdre la sobirania i, fins i tot, el federalisme que havien compartit. A més, la tasca uniformitzadora dels borbons va comportar la usurpació de les institucions, la castellanització progressiva de la població, el control de l'educació, l'extinció dels símbols, l'anorreament cultural, la prohibició d'algunes tradicions populars...

Tot i que la Guerra de Successió va ser un dels episodis més transcendents de la nostra història, amb unes repercussions que encara ara patim, hi ha un gran desconeixement de l'episodi, perquè la desmemòria l'ha ocultat. Fa més d'un segle, en el seu llibre *Fin de la Nación Catalana*, ja se'n queixava Sampere i Miquel: «Parte integrante de la defensa de Barcelona constituían Mallorca é Ibiza. No ha seducido la historia de ese triste período de la historia balear á los hombres estudiosos de las islas balearicas; las efemérides del Cronicón Mayoricense, de Campaner y Fuertes, por otra parte, denotan con su miseria la falta de documentos en los archivos de Palma y de Ibiza».

La Guerra de Successió (o, amb major rigor, d'Ocupació o de Submissió) va representar molt més que l'extinció del Regne de Mallorca; va suposar la subjugació del nostre poble. John Elliott, catedràtic d'Oxford i expert en aquella guerra, afirma que «l'objectiu dels Borbons no pretenia únicament suprimir les institucions [Consell de Cent, Gran i General Consell...], sinó l'extinció de la personalitat catalana». Tres segles després de l'endemera, encara no s'ha pogut extingir la nostra identitat. Malgrat els atacs patits, la llengua encara és un bastió de resistència que perviu, que ens arriba dels pares per conservar i transmetre als fills. Per a no limitar-nos a sobreviure, per a poder ser en el concert dels pobles del món, ens cal reivindicar dues legítimes aspiracions de qualsevol cultura digna: conèixer el passat i decidir el futur. Ara i sempre tenim l'oportunitat de girar l'esquena al Decret de Nova Planta i fer valer el Dret a Decidir. Ara i sempre tenim

L'incompliment, per part de Felip IV d'Aragó i V de Castella, del respecte als furs propis, fou una de les causes que es promogué Carles III a la successió del tron.

a les nostres mans l'opció de foragitar la impotència i, carregats d'autoestima, aixecar-nos amb optimisme. Ara i sempre tenim dret a deixar enrere l'episodi d'aquella presa i apostar a favor de la represa. Fa més de cent anys, l'escriptor i periodista Felip Curtoys i Valls (1838-1916), director del *Diario de Ibiza*, ja ens animà a recobrar la llibertat en uns versos que mantenen sentit i vigència. El seu coratge constitueix un desafiament que ens convida a reeixir en una lluita noble i justa:

«Sa llengua mos agermana,
sa història no pot mentir.
Entre germans ningú mana,
no ens podem desavenir.
Sa feina no serà vana
si arribam a aconseguir
sa llibertat sobirana
que un dia vàrem tenir
i es drets que junts defensàrem
lluïtant contra en Felip V.»

Doncs, això!

Dat a Son Menut, Mallorca, 2015.

BARTOMEU MESTRE I SUREDA ■